

Saveti za učiteljice
- Izvodi iz različitih poglavlja -

Poglavlje 1

Kada se detetu pokaže način korišćenja materijala i kada se ono na njega navikne, daje mu se sloboda izbora. Ono može da koristi materijal **kada god želi**. Ovaj slobodan izbor je suštinska osnova za postizanje smirenosti u detetovoj duši. Od ogromnog je značaja jer je dete to koje preuzima inicijativu. Ako dete koristi materijal zato što mu to učiteljica naredi, ono nije slobodno. Kada ima izbor, dete je zaista samostalno, jer zavisi samo od svoje volje i ničije druge. Davanje detetu mogućnosti slobodnog izbora je jedan od načina na koji ono organizuje i razvija ličnost. Dete može da bira **samo one predmete koje zna da koristi**. Kada je jednom materijal prezentovan može ga koristiti koliko dugo želi.

Dete je neposlušno kada mu se kaže da nešto uradi. Kada ovlada svojim pokretima, i može da ih kontroliše, ono odjednom postaje veoma poslušno, što je prirodno, jer mi se pokoravamo komandi naše volje. Između volje i organa za kretanje ne postoji nervna veza, pa da bi dete poslušalo volju druge osobe, mora postojati **psihička veza**. Čak i kada postoji psihička veza, ako dete nije još ovladalo pokretima potrebnim za izvršenje volje drugog, ono neće moći da posluša.

Poglavlje 4

Naređivanje detetu uz objašnjavanje je veoma **opasno**, jer se kod čoveka moć razumnog razmišljanja javlja kasno. Da bi razvilo razumno razmišljanje, bolje je da dete ne bude pod uticajem tuđeg razuma, već će vremenom, kada dođe trenutak, mozak sam početi da rezonuje. Tokom objašnjavanja i ubeđivanja deteta odrasli detetovu ličnost **zamenjuje svojom** i dete prestaje da postoji kao individua. Zato je najbezopasniji metod od svih po ličnost deteta **naredba**, jer tada dve ličnosti, ona koja naređuje i ona koja prima naredbu, ostaju nezavisne jedna od druge.

Rad i slobodan izbor su vezani za prirodu deteta. Naš cilj da oslobodimo detetovu ličnost, ali putem njegovog delovanja, ne našeg. Jednom mi je jedna učiteljica rekla: *Ja puštam ovo dete da radi šta hoće*. Onda je pozvala dete i rekla mu: *Možeš da izabereš šta hoćeš. Reci mi, šta želiš?* Jadno dete je bilo zbunjeno. Gledalo je okolo i uzelo najbliži predmet. Rezultat ovakvog ponašanja može da bude da dete ne pokazuje svoje pravo ponašanje. Zato učiteljica mora da posmatra i uoči kada je dete došlo na sopstvenu ideju i pokušalo da je realizuje, što nije za učiteljicu uvek lako.

Kada dete uzme materijal da sa njim radi važno je da učiteljica posmatra da li će **završiti ciklus**. Nije važno da li dete zna da poređa ono što materijal zahteva, već je važno to što je inicijativa došla od deteta, iznutra. Ponavljanjem ovakvih **inicijativa**, razvija se ličnost deteta. Ako dete na primer stavi na pod materijal koji se ređa na stolu, to je njegova inicijativa. Jedino što može da konstatuje učiteljica je da je dete stavilo materijal na neko drugo mesto a ne na uobičajeno, ali ukoliko koriguje dete, ono neće ponoviti vežbu.

Učiteljica želi da dete sve radi savršeno i kada odjednom uoči da ništa oko nje nije savršeno, postaje **zbunjena i ozlojeđena**. Zato će nekoliko pravila biti od pomoći i detetu i učiteljici. Kada dete pokaže spontanu inicijativu da nešto uradi, bez obzira na greške koje pravi, učiteljica **ne treba da ga koriguje**. Uvek ima vremena za korigovanje. Učiteljica mora da **saoseća sa greškama početnika**, inače će uništiti spontanu aktivnost. To ne znači, kao što mnogi misle, da nikada ne treba korigovati ili da dete treba pustiti da sve više greši, već da se **formativne radnje deteta ne smeju prekidati**. U praksi je otkriveno da, kada se

dete prekida, ono ne može da usvoji apstraktno. Kada ga učiteljica koriguje, dete, umesto da radi bolje, prestaje da radi. Korigovanje se zato nikada **ne vrši tokom aktivnosti**, već učiteljica mora da poštuje ciklus aktivnosti i posmatra dete u radu. Kada uoči grešku, priprema se za **novu lekciju** koju će kasnije držati detetu.

Ako jedno dete priđe drugom koje radi sa nečim, treba li učiteljica da zaštiti dete koje radi? Moramo zapamtiti da dete ne dolazi u školu samo da bi radilo sa materijalima već i da bi **sticalo socijalna iskustva**. Jedno od njih je i samoodbrana. Zanimljivo je posmatrati kako se jedno dete brani od drugog. Znamo da su energije dece istog uzrasta otprilike iste. Kada učiteljica smeta detetu, to je kao da ga napada velika životinja, kao kada bi se u našoj blizini našli lav ili nosorog - naši nervi ne bi to mogli da izdrže. Kada mu međutim smeta drugo dete, ono je samo drugar, koji je došao da pomogne. Kada bi nešto radili a blizu nas dođe pas, mi bi ga lako oterali. Zato ako jedno dete drugom iz ruke istragne olovku, moramo **čekati** da vidimo **kako će reagovati dete koje je prekinuto**. Ono može oterati dete koje mu smeta, ali se ovo može uporno vraćati, dok prvo dete ne kaže: *Dobro, hajde da zajedno radimo*. Tada ovo dvoje dece može da sedne i počne zajedno da radi sa materijalom i među njima se razvija vrsta zajednice dok zajedno rade, pomažući jedno drugom u vežbi. Sa druge strane, dete koje radi se možda neće predati. U oba slučaja, došlo je do socijalnih iskustava koja vode socijalnoj adaptaciji.

Ako branimo jedno dete od drugog, ono može nastaviti sa radom, iako je njegovo interesovanje za tu aktivnost možda bilo toliko veliko da bi se kasnije i samo vratilo da radi. U međuvremenu međutim, **uskratili smo mu socijalno iskustvo** koje je potrebno za moralnu izgradnju. Ako učiteljica stalno brani dete, ono nikada neće biti u stanju da se samo brani. Zato učiteljica mora da posmatra šta se dešava u tom malom svetu u kome su individualne snage više ili manje jednake. Postoji još jedno socijalno iskustvo koje je važno za dete, a to je čekanje onda kada drugo dete koristi materijal, čime se dete uči poštovanju drugih. Nemoguće je ovo naučiti slušanjem moralnih principa, već se mora razviti kroz **iskustvo**.

Ako je učiteljica mudra i zabavlja je posmatranje, može videti mnoge prirodne i interesantne situacije. Ako umesto posmatranja, učiteljica shvata sve previše ozbiljno, ako nađe na primer materijal na pogrešnom mestu i zbog toga prekine aktivnost deteta, teško će se grupa dece razvijati kako treba.

Zanimljiva vežba za učiteljicu kojom može prevazići impuls da koriguje dete je da gleda na sat i kaže: *Čekaću 2 minuta pre nego što se umešam*. Ovo je od velike pomoći detetu, jer najčešće tokom dva minuta dete reši problem samo. Ovo je međutim veoma teška vežba za učiteljicu.

Učiteljica mora uvek da bude **posmatrač**. Ona mora da pazi na svu decu, da bi mogla da svakom detetu pomogne da radi samostalno. Ona mora sve da pripremi za dete tako da ono može da radi bez prekida. Ona mora pokazivati sve na jasan način. Ona mora da drži lekcije kako bi se korigovale greške koje je primetila da dete čini, ali ne istog dana. Ne sme ništa uraditi da zaustavi formativnu aktivnost. Ne sme se mešati kada je to beskorisno. Tada će njeno mešanje biti opasno, jer se time prekida formativna aktivnost. Da bi se dete normalno razvijalo, moraju postojati **motivi interesovanja i aktivnosti u okruženju u kome se stiče socijalno iskustvo**.

Jednom sam otišla u posetu školi koja je bila u delu grada u kome su roditelji odlazili na posao ostavljajući decu samu na ulici. Kada je počela škola troje dece nije došlo i uplašena učiteljica mi je rekla: *Šta da radim? Njih nema!* Odgovorila sam: *Šta možete da radite? Ne možete ići po ulicama tražiti ih da bi ih doveli u školu. Hajde da sačekamo da vidimo šta će se desiti*. Posle 2 ili 3 dana deca su došla u školu. Kada ih je učiteljica pitala zašto su se vratili,

odgovorili su da na ulici nije bilo ničega što bi mogli da rade a u školi ima puno toga. Da su bili naterani da se vrate u školu, deca bi uvek želela da su napolju, na ulici. Sada su iskusila kako je na ulici i nisu tamo ništa našla, uvidela su razliku i znaju šta je bolje.

Važno je da je u okruženju što je moguće više motiva za aktivnost. Ta iskustva pomažu deci da razviju moralno i mentalno ponašanje. Dete treba da pokaže **interesovanje** za aktivnost. Interesovanje treba ostaviti da se samo razvija, da usavršava aktivnosti do savršenstva. Korigovanje i usavršavanje radnji su od sekundarne važnosti i ne mogu se ostvariti rečima.

Poglavlje 5

Ako uspemo da detetu damo stvarnu slobodu, ono počinje da radi. Kroz rad dete postaje disciplinovano.

Mentalni razvoj ima tri aspekta: **slobodan izbor rada, ponavljanje vežbe i koncentraciju**. Socijalno iskustvo takođe ima tri aspekta: **samokontrolu, samoodbranu i povezivanje**.

Kao rezultat slobodnog izbora javlja se **poseban socijalni osećaj** – jedan od njih je pomoć koje dete dobija od drugih. Jedno dete pomaže drugom samo kada postoji stvarna potreba i dete instinktivno zna kada da pomogne a kada ne. Učiteljica često **intervenise u pogrešno vreme**. Na primer, vidi da dete nosi težak sto i kaže drugom detetu da ode i pomogne. Samo dete ne bi nikada otišlo da pomogne i bilo bi u pravu, jer dete koje nosi sto ima potrebu sa ulaže napor. Kada je nepotrebna, pomoć je socijalno štetna i smeta ljudima kojima je pružena.

U određenom trenutku, dete uređuje okruženje u kome su predmeti ostavljeni u neredu. Ovde postoji **razlika između onoga što dete radi i logičnog razmišljanja učiteljice o tome šta bi dete trebalo da radi**. Dete ne brine o tome ko je ostavio materijal na pogrešnom mestu, već kada vidi da nešto nije na mestu, želi da to vrati. Učiteljica **veruje da samo dete koje je ostavilo materijal u neredu treba da ga uredi**. Ona kaže detetu: Ne vraćaj materijal na mesto jer ovo dete treba to da uradi. Ovakvo logično razmišljanje ne postoji kod deteta. Ono je u direktnoj vezi sa okruženjem, koja nema nikakve veze sa drugom decom i čak je razočarano kada nema ničega što može da vrati na mesto. U Kaliforniji je jedno dete, dok je sipalo vodu iz bokala u čašu, stalno prosipalo vodu. Mlađe dete, neprimećeno od prvog, brisalo je pod. Kada je starije dete prestalo da sipa, mlađe je reklo: *Zar nemaš još vode?* Tek je tada starije dete primetilo mlađe koje je brisalo vodu. Deci nije dakle važno ko je šta uradio, već **da okruženje bude uređeno i sve na svom mestu**.

Dete odlazi u školu da bi učilo i od učiteljice želi da dobija lekcije, a ona treba da se postara da nauči sve ono što joj dete traži da mu pokaže. Osim ove **intelektualne veze** između deteta i učiteljice postoji i **duhovna veza**, jer dete počinje da voli i poštuje učiteljicu. U našoj prvoj školi deca su bila veoma siromašna, ali kada bi na ulici našla cvet ubrala bi ga za učiteljicu. Ova osećanja se ne mogu naučiti niti narediti, već se razvijaju u odgovarajućoj atmosferi.

U našim školama dete ima slobodan izbor, **slobodno je da se kreće**, pa je disciplina tesno vezana sa slobodom i aktivnošću. Dete će doći do ovog trenutka ako mu dopustimo da što je moguće duže živi u ovakvim uslovima. Od trenutka prve detetove aktivnosti u kojoj dete započinje i završi jednu radnju, u njemu počinje da se razvija savršena disciplina. Ako postoji nered i nedisciplina, znači da je učiteljica napravila neku **grešku** koja sprečava stvarnu slobodu deteta. Zbog narušavanja slobode dolazi do nedostatka discipline. Učiteljica mora sebe da ispita da bi otkrila na koji način je ograničila ili ukinula slobodu.

Poglavlje 7

Ono što kod deteta vidimo je **prirodni fenomen koji vodi disciplini**. Vrsta poslušnosti koja se obično zahteva od deteta je pasivno slušanje. Od toga je drugačija poslušnost koja nastaje i razvija se kroz aktivnost. Ona donosi disciplinu i prirodni red u okruženje kroz vezu između učiteljice i deteta.

Nije dovoljno ostaviti nekoga njegovom prirodnom razvoju, jer moraju postojati utvrđena pravila, pored onih koje može učiteljica davati povremeno. Postoje dakle određene utvrđene aktivnosti u okruženju koje ne zavise od učiteljice, zakoni koji određuju suštinske odnose u okruženju. Na primer, kažemo da **svaki predmet ima svoje mesto** u okruženju i da se svaki mora vratiti na mesto posle korišćenja. Dakle nešto što pripada okruženju, nezavisno od naredbe učiteljice, određuje pravilo i osnova je održavanja okruženja. Drugi zakon je da se aktivnosti planiraju u okviru određenog vremenskog perioda, što se odnosi na planiranje aktivnosti tokom dana. Bilo bi idealno da dete može da se **samo seti da u određeno vreme treba da uradi određenu** stvar a da neke stvari ne može raditi u neko drugo vreme. Da bi ovo bilo moguće, ne možemo niti naređivati detetu niti koristiti zvonce. Ipak, potrebno je pomoći detetu da razvije određen osećaj za vreme.

Činjenica je da svakog jutra Sunce izlazi a svako veče zalazi, a period između označavamo kao vreme. Zato treba detetu obezbediti nešto čime se meri vreme: sat. Možemo da napravimo sat od kartona, sa svim oznakama i kazaljka, da bi deca znala koje je vreme čak i kada ne znaju brojeve. Drugi način je da imamo sunčani sat kod koga je moguće videti vreme pomoću senke. Dete je veoma zainteresovano za ovaj prirodni način merenja vremena.

Škola počinje i završava se u određeno vreme. Dete ujutru zna da je vreme da ide u školu a kada dođe kraj, da je vreme da ide kući. Deci međutim treba 5 minuta pre kraja reći da bi imala vremena da završe ono što rade, vrata stvari na mesto tako da je škola čista i uređena kao kada su došli. Onda možemo da kažemo deci da nešto urade pre nego što krenu kući – da tiho sede, na primer, i da odu na uređen, miran način kući. Ovo je teže uraditi ujutru kada deca dolaze sa impulsom da rade pa im ovakavo spoljno nametanje reda može u tome smetati. Vremenom, dete razvija sposobnost da uzme u obzir vreme kada se prekida rad i vreme kada se radi, a ove dve stvari – vraćanje svega na mesto i prestanak rada, koje zahtevaju planiranje aktivnosti, pomažu detetu da održava red.

Pored ovih zakona, kojih inače ima malo, postoje pravila kojih je više. Jednom sam bila u poseti jednoj školi u kojoj su deca stalno prolazila ispred mene govoreći: *Izvinite*, jer im je rečeno da se ova reč koristi u takvoj prilici. Nije im međutim bilo rečeno da nije neophodno stalno ispred nekoga prolaziti. Onda je deci rečeno da ne treba da prolaze ispred nekoga osim ako je to stvarno neophodno, pa deca nisu više prolazila ispred, već iza mene.

Deca vole pravila i vole da ih poštuju. Možemo detetu dati pravilo: ako nešto padne na pod, moramo da podignemo. Odmah ćemo videti kako deca bacaju veliki broj predmeta na pod da bi ih podigla. Zato moramo biti veoma pažljivi i reći: treba da se podigne ono što padne, ali treba da se potrudimo da ništa ne padne na pod. Na sličan način možemo reći detetu: kada je sto prljav treba ga oprati. Ako dete voli da pere sto ono će crtati po njemu umesto po papiru, samo da bi ga pralo. Zato moramo da kažemo detetu da treba da se trudi da ne isprlja sto.

Pošto su ova pravila vezana za svakodnevne radnje, dete će, kada zna pravila, biti u stanju da reši svaku situaciju. Kako se škola razvija, povećava se broj ovih pravila, koja omogućavaju detetu da živi u društvu. Dakle, postoje dva zakona nezavisna od svakodnevnih radnji i mnogo pravila vezanih za svakodnevne radnje. Kada deca znaju da čitaju, **pravila se napišu**. Deca vole da, kada dođu u školu, odmah pogledaju tablu sa napisanim pravilima

i svoj udeo u njima. Dete koje postavlja sto nikada ne zaboravlja da pogleda na sat kako bi krenulo pre drugih i kako bi sve bilo spremno dok oni ne stignu. Ono voli da pomaže za stolom sa čistom kecljom na sebi. Za dete je najveće razočarenje ako ne može da služi decu dok ručaju, jer ne samo da tada sluša učiteljicu, već i zakon.

Društveni život se zasniva na poslušnosti i prvo se razvija kroz unutrašnji razvoj deteta, a zatim kroz poštovanje pravila u okruženju. Dete je zadovoljno poštovanjem pravila jer je sposobno da uradi ono što je pravilima određeno. Takva organizacija vodi podeli poslova i obavljanju radnji u određenom vremenskom periodu. Tako deca stiču socijalna iskustva koja vode do socijalne organizacije.

Detetu od 7 do 12 godina više nije dovoljno da poštuje ova mala pravila, ali se entuzijazam i interesovanje za poštovanje pravila moraju održavati. Zato moramo razmisliti o složenijim društvenim oblicima, koji su vezani za lični ponos. Starije dete nije ponosno kada kaže: pre nego što odem na večeru treba da operem ruke, ali je to za dete od 3 do 6 godina ogroman uspeh.

Poglavlje 10

U našoj školi, lekcija traje veoma dugo. Lekcija koja odgovara detetu od 2,5 do 5 godina mora da se obraća detetovoj inteligenciji u datom trenutku. Prva faza lekcije je **inicijacija** ili prezentacija. Ona se radi bez reči. Kada treba videti razlike između prizmi Braon stepenica, tu nisu potrebne reči, jer se razlike utvrđuju okom. Inicijacija znači da se detetu pokaže kako se nešto radi. Posle toga dete ostavljamo na početku lekcije. Od tog trenutka, ne drži lekciju učiteljica, već materijal. **Iskustvo** koje dete dobija od materijala je drugi deo lekcije. Dete, koristeći materijal, izgrađuje svoju inteligenciju i u tom procesu je aktivno. Divno je videti dete kako radi sa materijalom, ali šta se u detetu dešava nama nije poznato – to je tajna detetova. Na isti način kuvar priprema hranu i stavlja je pred gladnu osobu, ali ono što se zatim dešava u telu osobe koja jede, kuvar ne zna. Period asimilacije i iskustva je najduži deo lekcije. Tokom tog procesa dete **usvaja znanje nesvesnim umom** i ono ulazi u njegovu dušu, duh, telo a da ono toga nije svesno.

U trećem delu lekcije nesvesno znanje postaje **svesno**. Kada učiteljica uzme dve prizme Braon stepenica i kaže da je jedna uzana a druga široka, znanje o razlikama koje je dete čulno upoznalo će se pojaviti. Ova lekcija može da traje 3 ili 4 meseca ili samo 2 nedelje, u zavisnosti od razvoja svakog deteta.

Dete ima potrebu da bude u centru naše pažnje i ljubavi i zato kada mu nešto novo pokazujemo, moramo se samo njemu posvetiti tih nekoliko minuta potrebnih da mu ponudimo predmete znanja. Bez obzira šta se oko nas dešava, ko nas zove, samo **jedan zadatak** mora u tom trenutku postojati za učiteljicu, a to je držanje lekcije tom detetu. Dete zna da tokom tih nekoliko minuta postojimo samo za njega. Ono oseća da mu nešto dajemo. Ako tokom lekcije učiteljica ode jer je pozvalo drugo dete, to je kao da je majka, koja želi da prema svima bude ljubazna, za vreme hranjenja svog deteta otišla da nahrani muvu koja je proletela. Zato pre držanja lekcije moramo biti sigurni da je sve u okruženju u redu a kada počnemo sa lekcijom, ne smemo dozvoliti da nas bilo šta prekine.

Poglavlje 15

Duhovna priprema učiteljice je suštinski deo našeg metoda, važniji od objašnjavanja materijala. U našoj školi učiteljica mora imati drugačije ponašanje od učiteljice u tradicionalnoj školi. Njen osnovni cilj nije da nauči metod već da stvori novi i bolji put za život dece. Zato učiteljica mora imati unutrašnju pripremu. Ona treba da bude nada, uteha i vodič detetu koje pokušava da se uzdigne. Ali pred njom su teškoće. Nekada učiteljica u našoj školi uspe veoma lako i brzo, ali češće uspeva tek posle dugog iskustva. Ovo zavisi od njene prirode. Može joj biti potreban dug period treninga da bi promenila svoj duh. To dolazi kroz praksu, kontakt sa decom i iskustvo.

Učiteljica treba da pred sobom ima sliku onoga što se dešava u okruženju. Mora da zna da ne mora sve uraditi, da put deteta ka savšenstvu ne zavisi od njene direktne aktivnosti, već od **interakcije deteta sa okruženjem**. U okruženju se nalaze materijali koji se koriste za određene vežbe. Učiteljica treba da razmišlja: Moj zadatak je da povežem dete sa ovom predmetima. Kada to uradim, predajem dete ovim predmetima koji služe za mentalno i duhovno vežbanje i koristeći ih ono će se razvijati do savršenstva. Ovaj cilj učiteljica mora ostvariti bez kazne ili nagrade, već izazivanjem interesovanja kod deteta.

Deca su veoma osetljiva na duh učiteljice. Ona može biti veoma dobra osoba, ali ako je jednog dana nervozna, ceo razred će biti nervozan. To ne znači da učiteljica treba da bude pokretačka snaga, već da deca treba da osećaju u njoj energiju koja ih vodi. Učiteljica treba da razmišlja: nikada neću napustiti ovo dete, ni na trenutak. Ostaviću ga tek kada bude krenulo putem koji može samo da prati.

Da bi decu držala u određenim granicama, učiteljica im mora nuditi materijal, na određen način. Dakle učiteljica mora sa materijalom imati direktnu komunikaciju, koristiti ga sa potrebnom preciznošću. Ona mora da stalno vežba da bi otkrila sama razliku u pravilnom i pogrešnom korišćenju materijala. Ovo vežbanje nije lako jer učiteljica nema za to isto interesovanje kao dete. Možda neće imati strpljenja da vežbu ponovi 30 puta. Ali ako vrši ovaj psihološki eksperiment, moći će da izmeri snagu deteta. Kada jednom svoju pažnju usmeri na materijal moći će da do neke mere razume kakav razvoj se korišćenjem materijala odigrava u detetovoj ličnosti.

Unutrašnji razvoj učiteljice podrazumeva da ona može da **razlikuje formativne aktivnosti deteta od nekoordiniranih motoričkih aktivnosti**. Mora da ume da napravi razliku između deteta koje je nepomično jer je obeshrabreno i deteta koje posmatra šta drugi rade, koje je spolja nepomično, ali iznutra aktivno kroz posmatranje.

Često na početku učiteljica, iako puna dobrih namera, ništa ne razume. Ponekada takva učiteljica oslobađa nekoordinirane radnje zbog čega u njenom razredu može doći do revolucije. Ona se oseća poniženom zbog neuspeha. Može se osećati poniženo i kada vidi dete koje posle mnogo dana, tokom kojih ništa nije radilo, odjednom ustaje i počinje da radi, jer ona ga nije ničemu naučila. To je zbog nerazumevanja onoga što se dešava u detetovoj duši. Učiteljica predstavlja kralja i ovi mali događaju u njenom kraljevstvu je uznemiravaju jer im ne zna uzrok. Ona se oseća loše i ne zna kako da primenjuje ovaj metod. Prirodni impuls učiteljice je da trči da pomogne detetu, iako joj je rečeno da se uzdrži od pružanja nepotrebne pomoći. Ako se oseća kao tradicionalna učiteljica, ona će se naći u masi problema i odgovornosti. Zato je prva stvar koju kažemo učiteljicama koje dođu iz tradicionalne škole da je **način na koji su se odnosile prema deci potpuno pogrešan**.

Zamislimo muža i ženu koji su pošli u šetnju. Muž sreće prijatelja koji ne poznaje njegovu ženu i koji ga pita: *Da li je ovo tvoja žena?* Muž odgovara: *O, moja žena. Ona je tako kapriciozna osoba. Stalno se ljuti, tako je bezobrazna. Previše jede i onda se žali da je boli stomak pa moram da joj dajem lek!* Kada neko u društvenom smislu superiorniji dođe kod nas u posetu, često ćemo mu predstaviti dete i reći: *Pogledajte kako ovo dete ima nerazvijene grudi. Sigurno će dobiti tuberkulozu. Oči mu nisu dobre a krajnici su mu bili otečeni pa su ih izvadili. Nije mnogo pametan, u stvari je prilično glup.* Tako mi predstavljamo dete potpunom strancu!

Ako bi se dvoje odraslih dogovorilo da se cele nedelje jedan odnosi prema drugom kao prema detetu, taj bi stalno slušao: *Ne radi to, prestani da se glupiraš!* Ili: *O, kako je ovo sladak dečak!* Ili: *Koliko puta si od juče slagao?* Odrasli prema kome se odnose kao prema detetu bi se sigurno osećao veoma loše. Za dete takav odnos ne traje jednu nedelju već nedeljama ili mesecima ili godinama.

Učiteljica mora verovati da će se dete smiriti, da je **dete dobro a ne loše** i da će jednog dana biti u stanju da radi divne stvari. Onda će doći taj dan – nestaće defekti, neuređene radnje i apatija i pojaviće se kod deteta **ljubav prema radu**. Možda neće sva deca odmah biti promenjena, možda samo jedno, što daje učiteljici snagu i vodi je dalje. Tako će se učiteljica, koja želi da pomogne detetu povući razmišljajući: Ne smem da se mešam, niti da detetu pružam nepotrebnu pomoć. Došla sam dovde posle toliko muka! Sada se moram ponašati kao da ne postojim. Ako je detetu nešto potrebno, učiteljica razmišlja: Sada je vreme da mu ponudim znanje i moram ga ponuditi sa velikom preciznošću. Takođe se priseća u kom uzrastu se detetu pokazuje koja vežba, a ako ne može da se seti pogledaće svoj album i setiti se detalja.

Dok učiteljica prati svoj krivudav put, videće dete kako završava rad, ponavlja sa istom preciznošću i brzinom dok ne kaže: Volela bih da uzme nešto drugo. Međutim, postepeno će učiteljica osetiti nešto novo, nadu, i pomisliti: Moram da budem strpljiva i da čekam. Učiteljica počinje da vidi decu koja rade stvari koje je iznenađuju, koje su daleko od onoga što je mogla da zamisli, možda i na drugačiji način od onoga kako misli da treba. Ovo je za nju dobro iskustvo, jer detetov razvoj nije njena zasluga već rezultat unutrašnjeg detetovog razvoja. Učiteljica je ovo već čula i naučila, ali potpuno je drugačije kada se čuje priča o ovom fenomenu i kada se on dešava pred očima. Kada učiteljica vidi dete koje se odjednom oslobađa neuređenih radnji i oslobađa svoju inteligenciju i postaje mali ozbiljan čovek, ona oseća ono što onaj ko to nije iskusio ne može nikada da oseti. Odjednom će učiteljica, koja je ujutru s teškom mukom išla u školu, sada da žuri da vidi koji novi fenomen će se tog dana desiti. Možda sada i deca žure u školu, da bi rano došla i počela da rade ili da čekaju učiteljicu. Sada se javlja nova vrsta ljubavi, novo uzbuđenje radom i interesovanje učiteljice i dece je na višem nivou. Učiteljica često ostaje posle završetka škole da se pripremi za sledeći dan, nađe nove lekcije, hranu za detetovu dušu.

Da bi otkrila dušu deteta, učiteljica prvo mora da ga **izleći od njegovih devijacija**. Onda ga mora voditi putem razvoja pružajući pozitivnu pomoć i dajući mu potrebne materijale. Učiteljica, puna sebe, tako neuka, neljubazna i gruba, koja ne znajući gasi vatru života u detetu, misleći da mu nudi znanje, odjednom postaje raspoložena, ponizna, spremna da se žrtvuje za verovanje u dete, prolazi promenu uz pomoć deteta. To je onda prava saradnja između duše deteta i duše učiteljice. Obe duše su sada slobodne, obe su dostigle isti nivo a naziv učiteljica sada upravo to označava.

Poglavlje 38

Šta treba da radimo na početku sa detetom? Šta da radimo ako ga ništa ne interesuje? Šta da radimo ako dete, umesto da radi jedno radi drugo? Kada bih odgovorila: *Doći ću i pokazati vam šta da radite sa tim detetom*, to bi se smatralo velikom pomoći, ali bi u stvari to bila velika prepreka. Kada bi nekoj od naših učiteljica ponudila takvu pomoć, ona bi gledala šta ja radim sa detetom, kao da je to magični štapić za rešavanje svih problema. Ona sama tada ne bi ništa radila. Kada bih joj dala savet ona bi rekla: To dakle treba da radim! I to bi onda primenjivala na svu decu u svim situacijama. Tada bi se problemi povećali i postali trajni.

Moramo prepoznati da postoji početna teškoća. Ima učiteljica koje se godinama trude najviše što mogu i postale su depresivne. Druge učiteljice već posle nekoliko dana idu po razredu i kažu: Dogodilo se! Deca sama rade a da ja nisam ništa uradila! Jedna od naših učiteljica iz Holandije je poslala pismo u kome piše da je sada veoma zainteresovana za decu, da vidi šta sve mogu. *Deca su primetila to novo interesovanje i sad odjednom rade sve što tražim, dok ranije nisu htela da slušaju*.

Jednom sam savetovala učiteljice da treba da privuku pažnju dece putem grupne lekcije, vežbi pomoću kojih se deca kreću. To može biti priprema. Ako ispričamo priču koja izazove

interesovanje, počecemo da privlačimo njihovu pažnju i verovatnije je da će se tada njihova pažnja usmeriti na neki određen predmet. Ovaj savet međutim nije mnogo koristan, već je to veštački način za privlačenje detetove pažnje. Ipak, nudim ga onima koji žele da osnuju neku od naših škola. Jedna od učiteljica je za vreme obuke zapisivala sve što sam govorila i napisala mi pismo kada je počela da radi sa grupom dece u Francuskoj: *Ova deca divno rade, i to sama i zauzeta su celo jutro. Jedino što ne mogu da ih zainteresujem za grupnu lekciju. Zovem ih, ali oni ne dolaze!*

Kako je teško dati savet! Kako to može da ima negativne posledice! Ova učiteljica je pobožno zapamtila da deci treba da drži grupnu lekciju i morala je da ih odvaja od individualnog rada zbog toga!

Jednom sam rekla jednoj učiteljici: *Nemojte odmah da iznosite sav materijal prvog dana jer će to zbuniti decu. Sačekajte malo pre prezentovanja materijala i posmatrajte šta će se desiti sa detetom posle prezentacije.* Učiteljica je bukvalno shvatila ovaj savet i kada smo otišli u posetu, posle mesec ili dva, ničega nije bilo u školi sa čim bi deca radila. Kada smo pitali zašto nije ništa dala deci, učiteljica je mislila da smo kontradiktorni!

Na početku ima određenih teškoća, jer mi odrasli imamo određenih **duhovnih prepreka**. I dete ima određene teškoće u razvoju. Uteha je u tome što moramo dostići početnu tačku, doći na konačnu tačku kada se dete sa interesovanjem koncentriše tokom aktivnosti sa spoljnim predmetom. Tek kada je dostignuta ova konačna tačka, možemo ponuditi učiteljici uputstvo, precizno i tačno kao i ono koje se tiče fizičkog okruženja u školi. Kada kažemo da učiteljica mora da oslobodi decu i da polako postane pasivno biće, mislimo samo na one učiteljice koje rade sa normalizovanom decom. Na početku je, međutim, sve ostavljeno njenom **zdravom razumu i sposobnostima**. Bilo koji drugi savet bi doveo do katastrofe.

Ovde ponavljamo već rečeno: da se ne sme previše mešati. Kada to kažem, učiteljice obično misle da se ne treba mešati u ono što deca rade, ali se ovo može primeniti i na njih. Učiteljica treba da ima opštu ideju o tome šta treba da se uradi i kako. Ali u pokušaju da pomognemo učiteljici ne smemo se previše mešati i reći: ovako treba da se radi. Posle izvesnog vremena će onda učiteljica biti potpuno paralizovana i neće moći ništa da uradi. Ona treba da umesto toga sama radi svoj posao i **uči iz svog iskustva**, pa će se vizija pojaviti. Kada razume viziju, postaće uspešna učiteljica.

Dete koje nema unutrašnjeg vodiča, koje nije normalno razvijeno, čije misli lutaju, je kao parče izgužvanog papira. Nabori su defekti detetovog uma. Ono možda želi sve što vidi da pojede. Ili želi da uzme sve što vidi. Ovo su defekti moralne izgradnje i nekada su u suprotnosti a nekada međusobno povezani. Dete, izgužvano kao papir se mora ispraviti. Nešto ga mora ispeglato, dok svi defekti ne nestanu. Učiteljica očekuje da će dete, pošto je provelo u školi neko vreme, biti promenjeno i steći osobine koje su joj od pomoći u njenom zadatku.

Tokom detinjstva je lako detetu da povрати uređenost. Interesovanje je superioran deo detetove ličnosti, koje dominira detetom. Dete koje je steklo ovo interesovanje počinje da funkcioniše. Ne možemo izlečiti pojedinačni defekt, već se moramo nadati i čekati usavršavanju deteta tako da je u stanju da sobom upravlja. Tendencija detinjstva je da se pojavi **veliko interesovanje za nešto**. Ovo interesovanje i koncentracija nisu samo vezani za pokret. Kod Crvenih štapova, na primer, dete se kreće ali je zainteresovano i za prepoznavanje štapova različite dužine.

Učiteljica mora da pomogne detetu. Što preciznije stvari daje detetu to će ono biti više zainteresovano za okruženje. Nije moguće tačno opisati šta se dešava, ali se može uporediti sa **kristalizacijom**. Kada se jedno dete za nešto zainteresuje, druga deca oko njega takođe se za to interesuju. Zato učiteljica mora pripremiti okruženje tako da podstiče interesovanje deteta. Kada vidi da je dete krenulo prema nečemu što ga interesuje, mora prepoznati

simptome i ne prekidati dete. Ovo važi i za učiteljicu, i njeno interesovanje se mora pojaviti. Samo kada je zainteresovana ona će posmatrati dete. Učiteljica se mora i pripremiti. Mora biti sigurna u sebe. Mora imati veru u fenomen normalizacije. Kada ima ovu ljubav, ovu veru, postaje osetljivija, sposobnija da oseća i da prepozna detetovu pravu prirodu i sposobnija da radi sa detetom. Njena smirenost je smirenost nekoga ko je aktivan, ko pomaže. To međutim ne znači da stalno detetu nudi predmete – to nije pomoć.

Vežbe svakodnevnog života često služe da poprave psihičke devijacije dece. Ipak, ovo se ne može uzeti kao pravilo. Ako koristimo zdrav razum, koji nam daje iskustvo, moramo razumeti da ne možemo ograničiti decu samo na ove jednostavne vežbe dug vremenski period. Ove vežbe pomažu detetu da postane normalizovano, da usmeri pažnju, da se pojavi interesovanje, ali dete će biti devijantno ako se produže. Zato kada vidimo da dete može da radi druge vežbe, vreme je da se ide dalje čak i ako se radi samo o jednom detetu. Ne moramo čekati da sva deca budu za to spremna.

Veliki uspeh naših škola je nastao zahvaljujući tome što smo otvorili komunikaciju između razreda starije i mlađe dece, **otvaranjem vrata između razreda**. Najmlađa deca se tako interesuju za ono što rade starija deca i mnogo brže rade na lekcijama za koje se mislilo da su van njihovih kapaciteta. To nam je pokazalo se stvari kao što je decimalni sistem, komplikovane za decu od 7 godina mogu pokazati deci od 4. Zato se naša škola zove Dečja kuća, jer to nisu škole već otvorene kuće. Deca slobodno idu iz jedne prostorije u drugu a učiteljica zna da će se nešto desiti, da će se dete za nešto zainteresovati. Ona je u mnogo lakšem položaju od učiteljice koja stalno brine o tome šta da uradi sa kojim detetom, kom detetu dati koji materijal u kom uzrastu i koja stalno brine o svemu što dete ne radi. Takva učiteljica je stalno iznervirana, uvek misli o onome što bi želela, što mora da uradi. Ako umesto toga misli na dete a ne na sebe, može uživati u čekanju da se nešto desi.

U našoj školi je učiteljica osetljivo ljudsko biće koje radi pomoću svog intelekta i voli svoj posao. Ona ima vere u ljudsku prirodu i u dete. Ona je mirna i sigurna u sebe, nije uplašena ili nervozna ili sumnjičava. Ona je naoružana **ljubavlju i razumevanjem**.

Devijantno dete se oseća slobodnim da uradi šta želi čim shvati da učiteljica nije u sebe sigurna. Sa ovakvom učiteljicom, svi defekti dece će ostati. Oni se umnožavaju umesto da nestaju.

Umesto toga je potrebno da se pojavi postepena komunikacija između deteta i učiteljice, tako da učiteljica postane zainteresovana za decu, a ona za spoljne predmete na koje mogu da se koncentrišu. Kada postoji komunikacija, dve ličnosti se spajaju i jedna na drugu reaguju. Ovo pokazuje divan fenomen **reda** koji postaje sastavni deo ličnosti deteta. Red se ne može pojaviti kod malog deteta ni najedan drugi način osim kroz **aktivnost i rad**. Nema drugog načina da se detetu pomogne. Ubeđivanje i razgovor samo će dovesti do toga da se dete oseća lošije. Jedini način je dozvoliti detetu da se izrazi kroz rad.

Centralna tačka koju treba dosegnuti je učiteljici jasna – to je da kod deteta izazove interesovanje i da mu pomogne da se koncentriše na spoljni predmet. To je velika pomoć. Kada bi učiteljica imala mnogo različitih stvari da uradi i zadataka da ispuni bilo bi joj teško. Ona ima samo ovaj jedan cilj i ta ideja mora postati deo njene svesti, njene ličnosti.

Međutim, ona mora koristiti i zdrav razum. Od jednog do drugog dana se ličnost deteta ne može nekim čudom promeniti. Kada se dete zainteresuje za jednu aktivnost ili se koncentriše na neki predmet, ne može odmah, od tog trenutka postati duboko zainteresovano za sve oko sebe. Ovo se ne može očekivati. Često se dete zainteresuje za nešto što radi, za neku aktivnost i onda odjednom prestane da radi i ništa ga ne interesuje. Učiteljica se obeshrabri: Više nije zainteresovan! Da li će ponovo raditi? Da li će se ponovo zainteresovati?

Ona međutim nema zbog čega da bude obeshrabrena, jer je proces izazivanja interesovanja i usmeravanja pažnje na neki predmet već **počeo**, što je samo po sebi veliki uspeh. Učiteljica mora da sačeka razvoj interesovanja i ponovnu pojavu entuzijazma sa sigurnošću da će dete preduzeti sledeći korak. Ona mora da dete okruži brigom i ohrabri ga da nastavi svoje aktivnosti.

Kada se prvi put pojavi kod deteta interesovanje, učiteljica mora da razume ovaj fenomen. To je veliki događaj, prvi korak. Radost, interesovanje i briga koju učiteljica oseća je velika pomoć detetovoj duši. Ona neće samo raširiti ruke ili reći detetu ohrabrujuće reči. Ona ima na raspolaganju **naučni materijal** koji se prezentuje određenim redosledom i **preciznu naučnu tehniku** kojom treba da nastavi. Prezentovanjem ovog materijala detetu putem precizne tehnike, u odgovarajućem uzrastu, najefikasnije će mu pomoći da uspe. Posle traženja pristanka od deteta, mora očistiti sto od svih predmeta i prezentovati materijal na jasan i pozivajući način. Ako dete ne pokaže interesovanje za materijal koji mu prezentuje šta ona može da radi? Ne može da uradi baš ništa. Jedino što je važno je da ne uplaši dete. Ona sklanja materijal i prezentuje ga nekog drugog dana, sledeće nedelje ili čak sledećeg meseca, onda kada joj zdrav razum kaže da je došlo vreme. Ali kada se dete prvi puta za nešto zainteresuje, učiteljica mora da promeni svoj karakter i nikada ne treba da zaboravi da je proces u detetu počeo, napor koji će ga dovesti do konstruktivne aktivnosti. Svaki puta kada je dete uspešno i kada njegovi naponi urode plodom, duhovna komunikacija između deteta i učiteljice jača.

Ako učiteljica deli predrasude odraslih, da treba da ispravlja greške deteta, da dete treba da nauči lekciju za određeno vreme, onda ona postaje prepreka razvoju deteta. Preokupacija nebrojenim detaljima može da brine učiteljicu i smanji njeno samopouzdanje. Šta ima veze da li su kocke Roze kule poređane po redu ili ne? Dokle god dete pravilno koristi materijal, da li je važno ako napravi grešku? U tom trenutku, to za dete nije važno i ni učiteljica ne treba time da bude preokupirana. Ono što je važno je da dete razvije hrabrost. Cilj aktivnosti sa materijalom je da detetu dobije mogućnost da svoju aktivnost izrazi iskreno i spontano, hrabro. Čak i ako je pogrešilo, dete ima iluziju da je sve uradilo kako treba pa posle rada sa materijalom oseća da je učinilo napor i uspeo. Isto se dešava sa detetom koje je načinilo prvi korak. Ono što je važno nije drugi korak, već napor koji je načinilo da bi hodalo.

Učiteljica treba da pomogne detetu u psihičkoj oblasti ulaganja napora. Njena preokupacija ne treba da budu greške koje dete pravi, već da **ohrabri** dete da radi ponovo i ponovo da bi došlo do savršenstva. Ako je ovo ohrabrenje detetu pruženo, ono će ponavljati vežbe ponovo i ponovo, postajući sve savršenije, eliminišući sve greške koje je na početku načinilo. Zato je materijal tako egzaktna. Zato je tehnika tako egzaktna. Zato sav materijal poseduje kontrolu greške. Ako učiteljica vidi da je dete pogrešilo, i ako mu to kaže, dete će ostaviti materijal i nikada ga više neće pogledati, cele nedelje ili možda celog meseca.

Učiteljica zato mora da poštuje dva pravila. Ona **ne sme da prekida** dete koje radi. Ona **ne sme da beskrajno ispravlja greške** deteta. Samo ako poštuje ova dva pravila moći će se hrabrost i samopouzdanje izgraditi u detinjstvu.

Kako da se učiteljica odnosi prema greškama? Ako je dete napravilo grešku u nekoj vežbi, ona ne treba ništa odmah da uradi. Ona samo prihvata dečji uspeh u aktivnosti sa materijalom. Kada se završi konstruktivan proces u detetu, možda sledeće nedelje, učiteljica može da ponudi isti materijal, istu lekciju datu prethodnog puta, sa istom preciznom tehnikom. Možda će dete razumeti ovog puta ono što pre nije razumelo. Ali učiteljica ne treba da se bavi greškom koju je dete načinilo, jer detetu možda ne treba korigovanje greške drugom lekcijom. Možda će posmatrati drugu decu i sebe korigovati. Učiteljice su bića koja u svojim rukama imaju vrednost drugih ljudskih bića. Ona im pomaže, kao u šahu, pomerajući jedan deo ovde, drugi tamo. Tako se vrednosti u njenim rukama uvećavaju.

I učiteljica, kada pogreši, mora da se ispravi i da počne ispočetka, ali nikada ne gubeći hrabrost i veru u sebe. Tako dva bića teže savršenstvu – dete i učiteljica. Učiteljica može da misli: Treba nam vodič. Ja nisam savršena. Čak ne znam ni odakle da počnem. Čak i kada je u pravu, neko može da joj kaže da nije. Tako ona može da ima sumnje: Da li sam dobro postupila? Da li sam pogrešila? Da li se ovako radi vežba? Da li da sada počnem sa ovom aktivnošću?

U samoj sumnji učiteljica ima i vodiča i kontrolu greške. Ako se dete zainteresuje za aktivnosti koje su sa intelektualnog aspekta sve teže i u isto vreme zadržava samopouzdanje, ako ono raste, učiteljica je dobro postupila i nije načinila grešku. Ako se ovo ne desi, negde je načinila grešku. Kako će je ispraviti? Ona mora uzeti duhovno ogledalo, potražiti svoje defekte, otkriti ih i korigovati. Možda je bila nečim drugim preokupirana dok je držala detetu lekciju i čak i kada je to pokušavala da sakrije, to se videlo i od deteta napravilo nešto što ona ne želi.

Postoje **dve osnovne greške** koje učiteljice čine. Jedna je da se mešaju u aktivnost deteta kada je stvarno zadubljeno u aktivnost i da ga prekidaju. Druga je da napuste dete. Kada dete završi aktivnost, kada je završilo konstruktivni proces, potrebno mu je nešto sa čim će nastaviti. Ako učiteljica nema ništa da mu ponudi, ono je napušteno.

Učiteljica može da na dva načina uništi vatru u detetovoj duši. Jedan je da bude smetnja detetu, prekidajući ga i smetajući mu. Drugi je zapostavljanje, ne nudeći mu materijal onda kada je dete za to spremno. Tada detetovo interesovanje nestaje. Ako napravimo ove greške kao nove učiteljice, koje pokušavaju nešto novo da donesu svetu, ništa nećemo uraditi. Postaćemo obeshrabrene i reći: dete mora i treba da nešto nauči! Onda teramo decu da uče, vraćajući se tradicionalnom metodu. Dečji duh je ubijen. Ako međutim prođemo kroz pokušaje i preživimo, deca će učiti a njihovi defekti nestati. Ideja tradicionalnog obrazovanja je upravo to: da dečji defekti nestanu. To međutim nije naša ideja. Defekti nisu važni. Važna je **snaga deteta**, snaga skrivena u detetu koja se pokazala i koja sada ima priliku da se razvije. Od tog koraka, jedini cilj koji moramo pratiti je razvoj dečjih sposobnosti. To je jedini način da uspemo kao edukatori.